

UNDERSTANDING HUMAN NATURE THROUGH CHILDREN LITERATURE

Simona Laurian, PhD, University of Oradea

Abstract: A great advantage of reading fiction from an early age is the fact that children's literature facilitates personal development. Children's literature explores human condition by revealing the nature of human being and the complexity of human universe. Educating the young soul or establishing specific behavior or moral rules is not the goal per se of fictional literature. It is the fictional text that creates the premises for observing, analyzing, generating interior introspection, and understanding the human being in its all complexity. This article is an argument that fictional literature brings force to an important tool that teachers can use on a daily basis to explore the depths and beauty of human nature.

Keywords: fictional literature, human experience, understanding human nature

Funcția de cunoaștere presupune un adevăr existent în literatură, în sensul că ceea ce ni se transmite printr-o operă literară are legătură cu adevărul existențial, adică se transmite un anumit tip de cunoaștere. Se poate spune că literatura, ca și arta în general, constă în descoperirea sau intuirea adevărului (Crăciun, 1997).

Un beneficiu direct adus de literatură, mai ales la o vârstă fragedă, este acela că *facilitează înțelegerea și cunoașterea*. Aceasta se concretizează prin explorarea „condiției umane”, prin revelarea naturii umane și prin dezvoltările în diferite situații complexe ale universalului uman. Formarea ființei umane sau stabilirea unor reguli de conduită (comportamentală, morală) nu constituie un scop în sine al artei cuvântului, fie aceasta pentru copii sau adulți, însă literatura reprezintă o instanță care facilitează observarea, analiza, deschiderea spre o mai profundă examinare interioară și cunoaștere.

Caracteristicile fizice ale unei persoane contribuie, în mai mare sau mai mică măsură, la adâncirea înțelegerii despre acea persoană. A cunoaște înălțimea, culoarea ochilor, a părului, originea etnică sau socială ale cuiva sunt pure informații. Însă nu se poate spune că înțelegerea sau cunoașterea devin procese autentice decât dacă sunt completate cu identificarea unor elemente ce explorează temperamentul, personalitatea, aspirațiile, temerile, bucuriile individului. Specificul ființei umane este surprins cel mai bine în calitățile spiritului ei, și nu neapărat în aparența sa fizică. Datele cu caracter informativ sunt o condiție *sine qua non*, însă atunci când sunt descoperite în opera literară, trebuie să fie cu adevărat notabile, semnificative pentru căutările lectorului (Lukens, 2007).

Cu o putere de sugestie remarcabilă, Mihail Sadoveanu conturează în *Dumbrava minunată* o imagine realistă, plină de înțelegere, față de Lizuca, care pentru mama ei vitregă nu este decât un fel de „ghimpe” al familiei, o fetiță de șase ani rău-crescută:

„Era o fetiță mărunțică, însă voinică și plinuță. Rochița de doc albastru stătea strâmbă și în chip cu totul nepermis pe trupușorul ei. Botinuțele îi erau pline de colb și cu șireturile desfăcute. Colțunii căzuseră și arătau niște picioare pârlite de soare, cu genunchii nu tocmai curați. Capu-i era foarte scurt tuns, băiețește, și arăta în rotunzimea lui felurile bulbucături neregulate. Năsușoru-i mititel ar fi avut nevoie de batistă, lucru pe care-l dovedeau și mânecile rochiței. Gura-i era cam mare și obrazii prea roșii. Nu era deloc frumușică și delicată

duduia Lizuca. Numai ochii căprui, umbriți de gene negre, aveau în ei câte-o mică floare de lumină.” (Sadoveanu, 2007, p. 6).

Scopul fragmentului nu este doar acela de a scoate în evidență însușirile fizice ale Lizucăi, ci și acela de a dezvălui câteva aspecte din viața și trăirile fetei. Descoperim astfel că ea este un copil ca toți copiii de vârsta ei, plină de viață și jucăușă – „colțunii căzuseră”, genunchii erau „nu tocmai curați” (Sadoveanu, 2007, p. 6). Faptul că arăta neîngrijit, puțin băiețoasă sau nedelikată nu se datorează educației primite sau proastei creșteri (mama ei murise, iar tatăl este aproape absent), ci mai degrabă existenței traumatizante și neglijenței la care o supune constant mama sa vitregă. Fetița simte acut lipsa mamei, pe care o găsește compensatoriu în dragostea caldă și duioasă a bunicilor. Aceștia, împreună cu personajele fantastice ale dumbrăvii, sunt singurii care o apreciază cu adevărat pentru ceea ce este, o înțeleg și o îngrijesc cum pot ei mai bine, văd „mica floare de lumină” dincolo de „bulbucăturile neregulate” (Sadoveanu, 2007, p. 6). La o analiză mai atentă și integrală, opera prilejuiește cunoașterea sufletului delicat al unui copil cu o imaginație caracteristică vârstei, pornită de undeva din lumea basmelor.

Simpla expunere a unor fapte ce nu adâncesc înțelegerea nu este suficientă, nu constituie artă a cuvântului, dacă experiențele trăite, acțiunile întreprinse de personaje sunt lipsite de semnificație, de conotații și trimiteri care să amplifice – indiferent de vârstă – ceea ce deja știm despre noi înșine sau despre alții. Cu alte cuvinte, literatura reprezintă acele opere, care prin mijloace artistice și creative, produc plăcere și totodată adâncesc înțelegerea.

Opera literară pentru copii poate să dezvăluie motivele umane așa cum sunt ele, invitându-l pe cititor să se identifice sau să reacționeze față de un anumit personaj sau întâmplare. Acesta poate pătrunde în mintea eroului și a subconștientului acestuia. Prin detaliile alese cu atenție de scriitor despre trecut, despre prezent sau viitor, despre lumea reală sau imaginară în care eroul există, se conștientizează mai bine motivația acțiunilor sale. Copilul aprobă sau dezaproabă atunci când găsește în aceste detalii similarități cu propria sa viață, se identifică cu personajul, înțelegându-i motivele și justificându-i faptele (Lukens, 2007); sau descoperind greșeala pe care personajul nu o vede, îl absolvă sau îl înțelege. De obicei, nu are încredere în rațiunile și motivele interioare care ies din aria lui de experiență și cu care nu este de acord (pentru că așa știe el de la părinți, educatori etc.), însă întâlnindu-le pe cele care reflectă propriile sale greșeli, învață să ierte sau cel puțin să le accepte.

Povestea lui Pinocchio este istoria evoluției umanității de la natură la cultură, de la nașterea artificială, dintr-o bucată neînsuflețită de lemn, la transfigurarea ce capătă, la propriu aspectul unei încarnări (Bodiștean, 2008). Lungul lanț de aventuri, înnodate după un principiu serial, ce pot fi continuate la infinit, are drept scop dobândirea unui corp în carne și oase. Așa ajunge un prichindel de lemn un copil adevărat.

Până să dobândească această stare permanentă și deplină, Pinocchio, ca orice copil în devenire, învață (pe propria piele) din propriile sale greșeli – deși se pare că e o misiune imposibilă, greșește și este iertat, greșește din nou și este pedepsit, își afirmă independența și dreptul la existență, este încăpățânat, uneori incredibil de înfumurat și imposibil de naiv.

Refuză cu încăpățănare să ia doctoria oferită de zână, corelativul figurii parentale maternelor, pentru că e „amară, prea amară”, mănâncă tot zahărul și tot nu bea poțiunea decât cu amenințarea ciocilor reprezentați de „patru iepuri negri ca cerneala, care duceau pe umeri un

coșciug”, iar apoi minte cu nerușinare până nasul îi crește dincolo de posibilitățile sale reale de a-l purta:

„Zâna se uita la el și râdea.

- De ce râzi? o întrebă păpușica rușinată și îngrijorată de nasul acela care nu mai înceta să crească.

- Râd de minciuna pe care ai spus-o.

- De unde știi că am spus o minciună?

- Minciunile, băiete dragă, se cunosc ușor; ele sunt de două feluri: minciuni care au picioare scurte, și minciuni care au nasul lung: ale tale sunt din cele care au nasul lung.

Pinocchio, neștiind unde să mai fugă de rușine, încercă să fugă din odaie, dar nu izbuti. Nasul îi crescuse așa de mult că nu mai încăpea pe ușă.” (Collodi, 1997?, p. 34)

Literatura pentru copii conferă o formă experienței de viață. În afară de naștere și moarte (momente determinate în existența umană), se poate spune că viața reală nu este o istorie compactă, cu un început sau un sfârșit precis, ci este mai degrabă o înlanțuire de evenimente fie haotice sau habotnice, fie suprapuse sau tangențiale. Copilul, mai mult decât adultul, resimte viața și succesiunea sa evenimentială într-un mod aparte. Contactul cu opera literară îl ajută să pună ordine în lucruri, organizând acțiunile și consecințele lor, determinând cauza și efectul, începutul și sfârșitul.

Ceea ce, de multe ori, pare o derulare cronologică a faptelor de viață, nu este decât o succesiune aleatorie a unor stări existențiale. Conceptele de timp, spațiu, distanță se formează în perioada copilăriei mari, odată cu însușirea noțiunilor abstracte. Literatura, amplasând episoadele relevante într-o secvențialitate coerentă, conferă experienței ordine și formă.

După cum remarca George Călinescu (1985), universul miraculos al copilului este surprins delicat în proza pentru și despre cei mici a Otiliei Cazimir – o proză a rememorării vârstei copilăriei, evocatoare, caldă, duioasă, fără grijile și zbaterile de mai târziu, luminoasă – un tărâm al bucuriei primei păpuși, primilor fiori de școlar, al zilelor neumbrite de niciun nor, al jocului, al plăcerilor simple. Volumul de povestiri *A murit Luchi* descrie o lume ce uimește prin seriozitatea, complexitatea și candoarea cu care sunt tratate problemele „mărunte” (Cândovreanu, 1988), însă reale ale universului celor mici. Într-un astfel de cadru, timpul se dilată sau se strânge după voie, marchează ferm evenimente, aparent fără importanță – cum ar fi așezatul mesei: „Zi de sărbătoare – de iarnă, de primăvară, ziua vreunui din noi, nu mai știu. Pe fața de masă fără o dungă, fără o pată, mama așază farfuriile cu dunguliță subțire, aurie: farfuriile de zestre ale Nuței. Fiecare avem dinainte câte trei farfurii, tacâmuri suflate cu argint, toate la fel, și câte două pahare cu picioruțe înalte.” (Cazimir, 2004, p.78) sau dimpotrivă constrânge și subordonează o eternitate într-o singură noapte – și nu una oarecare, ci tocmai cea în care va muri Moaca (păpușa cu ochi verzi, ca frunzișoarele de maghiran, și nasul cârn, îmbrăcată în costum de tirolez și ciuboțele cu șnur). E seara care face trecerea spre o altă lume, ireversibil de matură și reală: „Toți s-au dus de-acasă și m-au lăsat singură cu Tasia și cu Moaca. E ajunul Crăciunului ... Tasia a ferecat porțile, a zăvorât ușile și a stins luminile. Odaia noastră dă cu ferestrele-n grădină. Rar răzbate până la mine zvon subțiat de colindă. Mi-e inima rea: de ce m-au lăsat singură, fără colinde?” (Cazimir, 2004, p.76)

Existența, experiența umană se împarte în fragmente succesive, solicită în diferite direcții, presupune anumite obligații, responsabilități. Literatura ajută copilul la identificarea

și examinarea îndeaproape a experiențelor trăite zi de zi, pe secvențe, îi împarte lumea în frânturi disparate pe care le poate identifica sau examina cu ușurință: prietenia, familia, sacrificiul, copilăria, dragostea, povața, bogăția, năzdrăvănia, lăcomia, bătrânețea, compasiunea – toate sunt supuse unei examinări detaliate.

Literatura îi ajută pe cei mai mici să se concentreze pe ceea ce este esențial. În această ordine de idei, May Sarton (apud Lukens, 2007) spunea că arta înseamnă ordine – însă una născută din haosul vieții.

Ordonarea haosului, a experienței îi permite copilului să trăiască cu o intensitate diferită și unică, dar și să dobândească o nouă înțelegere asupra acelor aspecte ale vieții pe care fie nu le-a cunoscut încă, fie urmează să le descopere, fie nu le va afla niciodată. Scriitorul sortează detaliile esențiale de cele neesențiale. Nefiind distras de elementele redundante sau frământările ne semnificative, cititorul se concentrează pe acțiunile, oamenii, evenimentele sau subiectele importante. Viața nu distribuie întotdeauna evenimentele în funcție de intensitatea sau efectul lor. Deoarece opera literară ignoră irelevantul și se concentrează pe esențial, imaginea care se conturează este una semnificativă. Pe parcursul lecturii, copilul poate privi detașat evenimentele și posibilele lor consecințe. Micul cititor este provocat, ia decizii, simte exaltarea suspansului și se bucură de împlinirile și succesele eroului. Literatura îi arată că viața este alcătuită din secvențe sau fragmente, dar totodată că ea îi oferă și perspectiva unității și a esențialității ei.

O altă direcție pe care literatura pentru copii o dezvoltă este *familiarizarea cu normele și instituțiile sociale*. Arta este o realitate a societății, prin urmare aceasta trebuie investigată ca un întreg, ea exercitându-se în sensuri biunivoce: de influențare a artei de către existența socială și a existenței sociale de către artă (Cruțer, 1981). Esența acestora trebuie căutată în viața socială. Viața socială se însușește prin socializare, de la cea mai fragedă vârstă.

Socializarea este „procesul prin care copiii achiziționează credințe, valori și comportamente considerate semnificative și adecvate de către membrii mai în vârstă a societății” spune David Shaffer (apud Norton & Norton, 2007). Acesta identifică trei modalități prin care socializarea servește societatea:

- este un mijloc de reglare a comportamentului copiilor și de control al impulsurilor nedorite, antisociale;
- este o modalitate de a promova dezvoltarea personală a individului;
- este un mijloc de perpetuare a ordinii sociale.

Socializarea apare atunci când copilul învață modalitățile prin care funcționează grupul social din care face parte, astfel încât comportarea sa este acceptată de acel grup. Copiii trebuie să învețe să își exercite controlul asupra manifestărilor ostile și agresive, dacă vor să fie acceptați de membrii familiei, prieteni sau grupul mai larg al comunității. Relațiile acceptabile necesită înțelegerea sentimentelor și punctelor de vedere ale celorlalți. Evident, socializarea este o componentă importantă a dezvoltării copilului. Înțelegerea procesului care influențează dezvoltarea socială este esențială pentru orice specialist care lucrează cu copiii.

S-au identificat trei acțiuni care influențează socializarea copiilor (apud Norton & Norton, 2007):

- Recompensa și pedeapsa din partea părinților sau a adulților reîntărește atitudinea și comportamentul social acceptate, descurajându-le pe cele nedorite. Copilului care refuză să

împartă jucăria cu alți copii, i se poate lua jucăria, în timp ce acela care o împarte cu altul este recompensat prin îmbrățișări și cuvinte de laudă.

- Observarea comportamentului celorlalți îi învață pe copii care sunt răspunsurile, comportamentele, credințele considerate adecvate culturii respective. Copiii învață cum să se comporte prin imitarea adulților și a colegilor de aceeași vârstă. Fetele, în cultura europeană, învață de la mamele lor distincția de gen/sex, încercând să copieze rolul mamei în familie. Copiii observă cu acuratețe care sunt temerile grupului din care fac parte, și, de asemenea, care este reacția acestuia față de persoanele aparținând celorlalte culturi sau etnii/rase.

- Identificarea este o acțiune importantă în socializare, deoarece necesită legături emoționale cu modele lor. Gândurile, sentimentele, acțiunile devin similare cu cele ale persoanelor cu care vor să se semene. Primele relații apar, de obicei, în familie, apoi acestea se extind către prieteni, școală, în general, către întreaga lume.

Conceptele de bine și rău devin mai flexibile; se ia în considerare situația în care a apărut comportamentul eronat. Copiii sunt influențați de colegii de grup. Gândirea acestora dobândește o componentă socială. Pot să înțeleagă punctele de vedere ale celorlalți. Simt că gândirea și soluțiile problemelor trebuie să fie în concordanță cu ale celorlalți.

Literatura este o sursă inepuizabilă de a explora diferite puncte de vedere, de creare a unor experiențe (chiar dacă indirecte) care să îi ajute pe copii să se relaționeze cu diferite poziții; copiii încep să sesizeze că există diferențe între atitudinile, valorile și standardele impuse de părinții lor și cele ale altor adulți. Ficțiunea poate influența atitudinile, valorile și interesele acestor - prin citirea și discutarea unor cărți în care colegii de grup ocupă o atenție deosebită. Literatura, precum și activitățile legate de literatură pot fi de folos în dezvoltarea acestor relații, prin încurajarea copiilor de a deveni sensibili la sentimentele celorlalți.

Acest lucru se poate realiza prin accesul la cărți ce tratează probleme ca dezvoltarea relațiilor satisfăcătoare cu familia, prietenii, vecinii; relația cu bunicii; diferite probleme legate de prietenie; ce se întâmplă cu cei care vor să fie diferiți de cei din jurul lor.

Dezvoltarea relațiilor sociale include înțelegerea și conștientizarea rolurilor pe care oamenii le dețin în societate. Una dintre cele mai mari contribuții pe care le aduce literatura și discuțiile literare este realizarea faptului că atât fetele, cât și băieții pot să reușească cu succes într-o varietate de roluri: femei cu caracter puternic, biografii, discutarea punctelor de vedere ale întregii lumi – copiii pot să simpatizeze cu diferite rase sau etnii (apud Norton & Norton, 2007).

Literatura îi familiarizează pe copii cu instituțiile societății și normele acesteia. Viața de zi cu zi este dominată de reguli, norme, schimbări. Familia, grădinița, școala, biserica îndeamnă și obligă la responsabilizare, la conformare permanentă după anumite standarde. Uneori acestea exercită presiuni mai puternice, par amenințătoare, constrâng, încorsetează, îngădesc. O parte din restricții nu sunt altceva decât norme prestabilite de membrii unui grup sau al unei comunități pentru ca acesta să funcționeze în mod adecvat.

Literatura îi ajută să-și clarifice reacțiile vizavi de aceste situații, oferind posibile răspunsuri: acceptare, răzvrătire, retragere, indiferență. Lupta eroilor din cărțile pentru copii cu viața însăși este întrucâtva similară cu cea a lor. Unele opere literare înfățișează natura generoasă a societății sau dimpotrivă, imparțialitatea ei. În altele, copiii află că discrepanțele sociale și culturale se explică prin diferențe biologice și ereditare și că, astfel, rasismul poate fi o formă instituționalizată (Lukens, 2007) sau că, deși cu toții milităm împotriva războiului,

acesta este dictat de forțe mult mai mari decât noi. Posibilitatea unor astfel de conflicte interioare devine astfel nesfârșită.

În *Pânza lui Charlotte* de E.B. White, viața la fermă nu este una ușoară. Este pur și simplu neprofitabil să crești un animal mic și plâpând, care nu are șanse prea mari de supraviețuire. Între realitatea de la fermă și dorința copilului de a salva animalul, indiferent de opinia adulților, se naște un conflict, o continuă luptă pentru supraviețuire. Chiar dacă, lectorul nu se identifică în totalitate cu Wilbur, bălălia sa pentru viață și fericire este una autentică și întrucâtva similară cu cea a copilului. Porcușorul descoperă foarte repede cine îi sunt prietenii, cu ce pot să îl ajute, până unde vor merge ca să îl protejeze și cine se va sacrifica pentru el. Prin imaginea pe care o creează cartea – aceea a unei societăți bazate pe profit, în care cei slabi nu supraviețuiesc – copilul realizează, de fapt, cât de imparțială și înjustă este societatea, însăși viața:

„Fiecare zi era o zi fericită, și fiecare noapte era liniștită. Wilbur era ceea ce fermierii numesc un purcel de primăvară, adică pur și simplu un purcel care s-a născut primăvara. Când a împlinit cinci săptămâni, domnul Arable a spus că porcușorul e destul de mare pentru a fi vândut și că va fi dus la târg. Fern era distrusă și plângea, dar tatăl era foarte hotărât. Wilbur începuse să aibă o poftă de mâncare din ce în ce mai mare. Acum mânca și resturi de hrană, nu numai lapte, iar domnul Arable nu mai avea de gând să-l crească. Vânduse deja zece dintre frații și surorile lui Wilbur.” (White, 2008, pp. 15-16).

Nu numai instituțiile sociale au un impact major în viața copiilor, ci și mediul natural. Unele opere literare înfățișează natura ca pe o adevărată forță. Fenomenele naturale, frumusețea unui apus de soare, zăpezile munților, ploile de toamnă reamintesc constant de efectele pe care le poate avea imensitatea naturii asupra omului. Operele literare care prezintă eroul în conflict cu natura îi fac pe copii să înțeleagă mai bine înrâurirea acesteia asupra propriei noastre vieți. Natura este o forță covârșitoare, de neclintit. Deși, în aparență omul pare că a cucerit-o, există destule circumstanțe în care acesta cade înfrânt, sau dimpotrivă se luptă eroic. Într-o astfel de înfruntare, micul cititor admiră puterea voinței umane, a perseverenței și a încrederii în forțele proprii.

O altă latură a naturii umane pe care literatura pentru copii o dezvoltă este *dezvoltarea capacității empatice și a imaginii de sine*. Literatura îi ajută pe cei mici să înțeleagă și să aprecieze universalitatea ființei umane, a nevoilor sale de-a lungul istoriei, să conștientizeze faptul că suntem, în mare măsură, cu toții la fel. A te pune în pielea altcuiva înseamnă a dezvolta un anumit simț social, a înțelege dreptatea sau nedreptatea, a cultiva capacitatea empatică. Un text prezentat din punctul de vedere al personajului-copil ce ia parte direct la acele evenimente este mult mai bine înțeles și asimilat de către cititorii de aceeași vârstă. Sunt numeroase operele care prezintă acte de injustiție socială, politică, culturală sau religioasă și care pot să constituie baza unor introspecții ulterioare (Lynch-Brown & Tomlison, 2008).

Umberto Eco și Eugenio Carmi în povestirea *Cei trei cosmonauți* inițiază o introspecție asupra ființei umane, o incursiune ce îmbracă forme epice simple, dar de efect pentru cunoașterea intuitivă, pentru comunicarea și receptarea afectivă a „celuilalt”, diferit de noi, dar în esență același. Făcând cunoștință cu cei trei cosmonauți, unul american, unul rus și unul chinez, copilul pășește de fapt de-a dreptul în istoria contemporană a omenirii, și chiar dacă nu conștientizează acest lucru, identifică cu ușurință fundamentul care stă la baza urii dintre oameni, ideologia puerilă (prezentată parodic) din spatele acestor divergențe. Pentru că cei trei

cosmonauți au un stil diferit de a da bună ziua, concluzia îndreptățită pe care am putea-o trage este că ei nu se pot înțelege nicidecum și că sunt diferiți.

Întâlnirea cu marțianul verde, „cu două antene în loc de urechi, o trompă și șase brațe” schimbă total perspectiva. Din dușmani de temut, cei trei devin o forță comună, mai puternică, mai de temut, gata să distrugă tot ceea ce nu are de-a face cu rasa omenească. Însă se întâmplă „ceva ciudat” (chiar și pentru niște ființe umane). Marțianul, mai mult decât cosmonauții purtători ai viselor pământești, dovedește milă și compasiune pentru o ființă inferioară, o păsăruică, ce sta gata să înghețe de frig.

Elementul hotărâtor și unificator devine, simbolic, lacrima – cea care iartă și uită, cea care înțelege și șterge. Întâlnirea de gradul trei se transformă astfel într-un moment de triumf al binelui și spiritului empatic:

„Ați priceput?”, zise el. „Noi credeam că monstrul ăsta e diferit de noi, pe când, dimpotrivă, și el iubește animalele, se poate emoționa, are o inimă și cu siguranță are și un creier!

Mai credeți că e cazul să îl omorâm?” (Eco & Carmi, 2005, p. 70)

Ficțiunea înlesnește înțelegerea propriilor sentimente – copiii se identifică cu personajele care încearcă stări asemănătoare cu ale lor, cunosc modalitățile prin care eroii lor fac față unor evenimente similare cu ale lor, îi ajută să treacă prin diferite probleme legate de stres, precum spitalizarea, moartea unei ființe dragi sau divorțul (Norton & Norton, 2007). Alte sentimente și trăiri care îi pot afecta pe cei mici sunt: gelozia provocată de apariția unui nou frățior, prima zi de școală, adaptarea într-un oraș, într-o comunitate nouă, la prietenii noi. „Books can serve as mirrors for children, reflecting their appearance, their relationships, their feelings and thoughts in their immediate environment.”, susțin Masha Rudman și Anna Pearce (apud Norton & Norton, 2007, p. 20). Mai mult, operele literare acționează ca niște rampe de lansare în lume, invitând copiii să privească dincolo de ei înșiși și să formeze legături cu diferite personaje și circumstanțe.

Joan Glazer (apud Norton & Norton, 2007, p. 23) identifică patru modalități prin care literatura contribuie la dezvoltarea empatică și afectivă a copiilor. În concepția acesteia, opera ficțională:

- le arată celor mici că multe dintre sentimentele lor sunt comune cu cele ale altor copii și că acestea sunt stări naturale și normale;
- explorează fiecare emoție, stare psihică din mai multe perspective, oferind o imagine mai complexă și mai completă, construind o bază de la care acestea pot fi definite și explorate;
- oferă, prin acțiunile întreprinse de personaje, soluții multiple de rezolvare a stărilor emoționale, conflictuale prin care poate trece copilul;
- întărește încă o dată faptul că ființa umană trăiește și construiește o serie largă de emoții, și că acestea pot fi uneori conflictuale.

Cărțile cu personaje animale ce își înving teama și luptă pentru destinul lor îi ajută pe cei mici în căutarea identității. Aceste cărți satisfac cititorul pentru că personajele animale fac față provocărilor și înving greutățile vieții.

Colț-Alb, eroul romanului omonim de Jack London, este un lup (trei sferturi lup și restul câine) care urmează un traseu lung și anevoios de devenire. Dintr-un lup crescut la

început pe „pârția cărnii”, ajunge în final un câine ocrotit de oamenii-zei. El ilustrează ființa permanent răzvrătită împotriva condiției sale și a celor impuse de mediul în care trăiește, învingând vitregiile sorții și hotărându-și destinul.

„Puiul cenușiu”, fiul lupoaicei Kiche, străbate un drum anevoios de cunoaștere și adaptare, de trecere de la viața sălbatică la cea din preajma omului. Obişnuit cu legile dure ale *wild*-ului, care îi cer să supraviețuiască în orice chip, el se apropie de oameni prin intermediul lui Castor-Cenușiu, apoi prin Smith Frumosu (care îi hărăzește o existență dură, permanent sub amenințarea morții), ajunge la Weedon Scott – cel care devine „dascălul iubirii” și va trezi în el acele instincte adormite care îl apropie de rasa canină și de domesticire.

Colț-Alb învață acum că mâna poate să și mângâie, dar să și lovească; în ele crește dragostea pentru salvatorul său care îi va schimba destinul pentru totdeauna:

„Datorită dragostei lui mari pentru stăpân, un ghiont din partea acestuia îl durea mai mult decât oricare din bătăile pe care i le administraseră vreodată Castor Cenușiu sau Smith Frumosu. Aceștia îi făcuseră doar carnea să sufere; sub această carne spiritul lui se dezlănțuia cumplit și neînfrânt. Ghiontul stăpânului era însă întotdeauna prea ușor ca să-i provoace durere în carne.” (London, 1994, p. 215)

Sacrificiul pentru omul-zeu este total, iar faptele sale sunt dovadă grăitoare a devoțiunii sale – își salvează stăpânul când acesta cade de pe cal, îl salvează pe tatăl stăpânului, când acesta este în primejdie de moarte. Drumul domesticirii este un drum plin de obstacole pe care le trece cu bine, pentru că învinge apropierea față de oameni, supunerea conștiință și devotată față de aceștia:

„Viața avea mii de aspecte, la care Colț-Alb trebuia să se adapteze – așa de pildă era mersul la oraș, la San-José, gonind în spatele trăsurii sau hoinărind pe străzi când trăsura se oprea. Viața luneca pe lângă el, profundă, vastă și variată, biciuindu-i simțurile, cerându-i fără încetare să se deprindă și să facă față imediat, silindu-l aproape totdeauna să-și înăbușe pornirile firești.” (London, 1994, p. 220)

Spirit veșnic neliniștit, dar liber, în permanentă luptă cu propriul destin, Colț-Alb se împacă cu sine și cu soarta sa când totul reintră în normal, într-o matcă prielnică liniștii sufletești.

George Maxim (apud Norton & Norton, 2007) subliniază rolul literaturii în influențarea pozitivă rasială și a atitudinilor culturale. Acesta afirmă că este important să se cultive la cei mici concepte legate de sine și identitatea culturală, să se lărgască structura curriculară prin studierea și integrarea grupurilor minoritare sau multiculturale. Pentru a atinge această componentă, se recomandă texte ce descriu viața altor culturi, aducerea unor invitați oratori ai altor culturi, vizite la muzee, antrenarea copiilor în jocuri și jucării aparținând diferitelor culturi.

Literatura joacă un rol important în dezvoltarea la copii a sentimentelor pozitive și a conceptului autentic de sine. Sentimentele egocentrice persistă la vârsta copilăriei, copiii se cred centrul universului. Dacă dezvoltarea stimei de sine își urmează cursul normal, copiii au nevoie să știe că membrii familiei îi apreciază pentru ceea ce sunt. Unele povestiri care explorează moartea, divorțul, adopția, izolarea îi ajută să facă față pierderii unui animal sau persoane dragi.

Toți copiii trebuie să se simtă mândri de realizările lor și de moștenirea culturală, identificând personaje model, dezvoltându-și identitatea de gen adecvată. Cei care își dezvoltă

sentimente pozitive de auto-recunoaștere vor fi capabili mai târziu să își asume responsabilitatea pentru propriile succese sau eșecuri.

Literatura arată copiilor cum să descopere capacitățile deosebite pe care le au și să realizeze că acestea se formează în timp, care este importanța de a fi independent și de a-și urmări propriile interese, cum trebuie folosit talentul în împlinirea visului personal.

Dezvoltarea personalității la copii este un element important de luat în considerare: dacă micii cititori nu se înțeleg pe ei înșiși și nu cred în valoarea lor, cum pot să aprecieze pe altcineva? Astfel de experiențe trebuie să includă lectura orală într-un mediu cald și liniștit, discuții și dramatizări, sau pur și simplu bucuria de a se întâlni cu opera literară.

Cunoașterea naturii umane înseamnă dezvoltarea unor capacități de autoînțelegere, de conștientizare a propriei deveniri, a propriilor emoții, sentimente, dispoziții, abilități, limitări, prejudecăți, presupoziiții, și de înțelegere a ceea ce înseamnă a fi o ființă umană prin dezvoltarea simțului responsabilității față de sine și față de ceilalți, capacitatea de manifestare a compasiunii, abilitatea de a înțelege și de a te raporta la trăirea emoțională a celuilalt, de stăpânire a dispozițiilor afective. Literatura pentru copii, mai mult decât orice altă literatură, îndeplinește prin natura ei o serie de valențe educative ce o fac mai bogată și mai valoroasă. Printre acestea se numără: facilitarea cunoașterii, familiarizarea cu normele și instituțiile sociale, experiența nemijlocită a realității, dezvoltarea imaginației și a gândirii creatoare, dezvoltarea capacității empatice și a imaginii de sine, dezvoltarea morală și a gândirii critice, caracterul universal, orientarea artistică și moștenirea culturală.

Aceste trăsături sunt compensatorii funcției sale principale, aceea de provoca delectarea, plăcerea artistică, superioară. Ele o întregesc și îi sporesc valoarea principală. Literatura pentru copii este în primul rând o artă a cuvântului, și abia apoi un mijloc de cunoaștere culturală, socială, o modalitate de dezvoltare personală și educativă.

Bibliografie:

- Bodiștean, Florica. (2007). *Literatura pentru copii și tineret dincolo de „story”*. București: Editura Casa Cărții de Știință
- Cazimir, Otilia. (2004). *A murit Luchi. Cum am cunoscut eu lumea* (ilustrații Adriana Mihăilescu). București: Editura Polirom
- Călinescu, G. (1985). *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, București: Editura Minerva
- Cândroveanu, Hristu. (1988). *Literatura română pentru copii*. București: Editura Albatros
- Collodi, Carlo. (1997?). *Aventurile lui Pinocchio* (traducere de Eugen Taru și A. Buzescu). București: Editura Regis
- Crăciun, Gheorghe. (1997). *Introducere în teoria literaturii*. București: Editura Magister - Cartier
- Cruceru, Dan. (1981). *Funcția socială a artei*. București: Editura Meridiane
- Eco, Umberto și Carmi, Eugenio. (2005). *Trei povestiri* (traducere de Dragoș Cojocaru). Iași: Editura Polirom
- London, Jack. (1994). *Colț Alb* (traducere de Mircea Alexandrescu). București: Editura Orpheus

- Lukens, Rebecca J. (2007). *A Critical Handbook of Children's Literature* (8th ediction). Boston: Pearson
- Lynch-Brown, Carol și Tomlison, Carl M.. (2008). *Essentials of Children's Literature*. Boston: Pearson
- Norton, Donna E. și Norton, Sandra E.. (2007). *Through The Eyes Of A Child. An Introduction To Children's Literature*. New Jersey Columbus: Pearson Prentice Hall
- Sadoveanu, Mihail. (2007). *Dumbrava minunată*. București: Editura Herra
- White, E.B. (2008). *Pânza lui Charlotte* (traducere de Hilda Estera Kervokian). București: Editura RAO